

راهبردهای نو در آموزش

روانشناسی از کودکی تا نوجوانی

کاندید لوح قلم بلورین
در ششمین جشنواره مطبوعات

مؤلف:

لیلا رئوف مقدم

ویراستار:

سهیلا دولت‌شاهی

رئوف مقدم، لیلا، ۱۳۵۳ -

راهنمادهای نو در آموزش: روان‌شناسی از کودکی تا نوجوانی / نوشته لیلا
رئوف مقدم؛ ویراستار سهیلا دولتشاهی. -- تهران: ۱۳۸۵.

۲۱۶ ص.: مصور.

ISBN 964-458-204-7. ۲۰۰۰۰ ریال.

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه: ص. [۲۱۵] - ۲۱۶.

۱. کودکان -- روانشناسی. ۲. نوجوانان -- روانشناسی. الف. دولتشاهی، سهیلا،
۱۳۴۴ - ویراستار. ب. عنوان. ج. عنوان: روانشناسی از کودکی تا نوجوانی.

۱۵۵/۴

BF ۷۲۱ / ۸۷۲

۲۶۴۳ - ۸۵ م

کتابخانه ملی ایران

ISBN 964-458-204-7

شابک: ۷-۲۰۴-۴۵۸-۹۶۴

راهنمادهای نو در آموزش

نام کتاب:

لیلا رئوف مقدم

مؤلف:

سهیلا دولتشاهی

ویراستار:

اول - ۱۳۸۵

نوبت چاپ:

۲۰۰۰ نسخه

تیراژ:

وزیری

قطع:

حق چاپ برای مؤلف (لیلا رئوف مقدم) محفوظ است.

فهرست مطالب

پیش‌گفتار	۱۷
مقدمه	۱۹
کاربرد روانشناسی در آموزش	۲۰
نمودار چرخش آموزش	۲۱

بخش اول: اختلالات رفتاری

فصل اول: حسادت کودکان	۲۵
مقدمه	۲۵
گفتار اول: چه عواملی موجب بروز حسادت می‌شود؟	۲۷
۱- تولد کودک دوم	۲۷
۲- مقایسه میان فرزندان	۲۸
۳- تبعیض میان فرزندان	۲۹
۴- تفاوت سنی میان فرزندان	۲۹

۲۹	۵- شیوه ترتیبی
۲۹	۶- تضاد میان والدین
۳۰	۷- نقاشی و بازی درمانی
۳۰	گفتار دوم: عوامل جلوگیری از حسادت
۳۳	فصل دوم: دروغگویی و دزدی کودکان
۳۳	مقدمه
۳۴	گفتار اول: دروغگویی به علت خودنمایی کردن
۳۵	گفتار دوم: دروغگویی بی منظور
۳۵	گفتار سوم: دفاع کودکانه
۳۷	گفتار چهارم: دروغگویی از چه زمانی آغاز می شود؟
۳۹	گفتار پنجم: دروغگویی به منظور انتقامجویی
۴۰	گفتار ششم: درمان دروغگویی
۴۱	گفتار هفتم: علل و عوارض دروغگویی به طور خلاصه
۴۱	۱- ترس
۴۱	۲- اجبار
۴۱	۳- الگوهای نامناسب
۴۱	۴- احساس حقارت
۴۱	۵- نیازهای ارضاء نشده
۴۱	۶- خودنمایی
۴۱	۷- داشتن توقع بیش از حد
۴۲	۸- اجازه نداشتن برای بیان حقیقت

۴۲	گفتار هشتم: دزدی
۴۲	۱- تمایل به مالکیت اشیاء
۴۲	۲- حسادت و خصومت
۴۲	۳- محبت
۴۲	۴- فقر اقتصادی، شرایط نامطلوب خانوادگی، فقر محبت
۴۶	فصل سوم: درونگرایی و برونگرایی
۴۶	مقدمه
۴۷	گفتار اول: مشخصات کودک برونگرا
۴۸	گفتار دوم: مشخصات کودک درونگرا
۴۸	گفتار سوم: وظیفه شما نسبت به فرزندان برونگرا و درونگرا چیست؟
۵۳	فصل چهارم: پاسخ به نیازهای طبیعی کودکان
۵۳	گفتار اول: کودک چگونه با مسایل جنسی آشنا می‌شود
۵۳	هماندسازی:
۵۶	گفتار دوم: آموزش مسایل جنسی
۵۷	گفتار سوم: مناسب‌ترین زمان برای دادن آگاهی‌های جنسی چه موقع است؟
۵۷	من چگونه بدنیا آمده‌ام؟
۵۸	گفتار چهارم: ارتباط با جنس مخالف
۵۸	گفتار پنجم: توصیه به والدین
۶۰	گفتار ششم: نقش مذهبی والدین
۶۱	گفتار هفتم: ضرورت تقوا برای مادر

۶۳	فصل پنجم: پرورش خلاقیت در کودکان
۶۳	گفتار اول: چگونه می‌توان قدرت خلاقیت را در کودک افزایش داد
۶۴	گفتار دوم: دادن فرصت برای تصمیم‌گیری
۶۵	گفتار سوم: تشویق به داشتن ایده‌های نو
۶۶	گفتار چهارم: عوامل مزاحم در رشد خلاقیت
۶۶	الف) منع کودک از خیالبافی
۶۶	ب) سرکوب قوه کنجکاوی

بخش دوم

اولین دوره‌های آموزشی کودک

۶۹	فصل اول: آیا دوره پیش‌دبستانی لازم است؟
۶۹	مقدمه
۷۰	گفتار اول: نیازهای کودک در سنین پیش از دبستان
۷۰	گفتار دوم: نیازهای جسمانی
۷۱	گفتار سوم: نیاز به رشد عقلانی
۷۳	گفتار چهارم: نیازهای عاطفی و اجتماعی کودک
۷۵	گفتار پنجم: زبان
۷۶	گفتار ششم: تأثیر دوره پیش‌دبستانی بر آمادگی ورود به دبستان
۷۹	فصل دوم: آموزشگاه
۷۹	گفتار اول: محیط و فضای آموزشگاه
۸۰	گفتار دوم: وجود چه وسایلی در مرکز لازم است

۸۱	گفتار سوم: ملاکهای مربوط به مربیان
۸۳	فصل سوم: کودکان را برای ورود به دبستان آماده کنیم
۸۳	گفتار اول: نقش آموزگار در این مرحله
۸۴	گفتار دوم: ارتباط خانه و مدرسه
۸۵	گفتار سوم: شناخت نیازهای کودک دبستانی
۸۶	گفتار چهارم: نیازهای بدنی
۸۷	گفتار پنجم: نیاز به محبت
۸۷	گفتار ششم: نیاز به همبستگی و تعلق به گروه
۸۸	گفتار هفتم: نیاز به بیان و ابراز خود
۸۹	گفتار هشتم: نیاز به امنیت، نظم و هدف
۹۱	فصل چهارم: روزهای شیرین آغاز مدرسه
۹۱	مقدمه
۹۳	گفتار اول: فرزند شما هم نگران است
۹۴	گفتار دوم: سخت‌گیر نباشید
۹۵	گفتار سوم: اوقات خواب
۹۵	گفتار چهارم: اگر کودک از مدرسه می‌ترسد چه باید کرد؟
۹۶	گفتار پنجم: با کودکی که روز اول از مدرسه متنفر می‌شود، چگونه رفتار کنیم؟
۹۷	گفتار ششم: در مدرسه به فرزندتان چه گذشت؟
۹۸	گفتار هفتم: اگر کودک شما آمادگی به مدرسه رفتن نداشته باشد...
۱۰۰	آزمایش قبل از دبستان
۱۰۱	گفتار هشتم: آیا گذراندن مجدد دوره آمادگی برای کودک تکراری و ناراحت‌کننده است؟

بخش سوم: آموزش‌های دوران تحصیل

فصل اول: آموزش ارزش‌های اجتماعی در مدرسه	۱۰۵
مقدمه	۱۰۵
گفتار اول: ارزش‌ها	۱۰۶
گفتار دوم: استفاده از الگوی ایفای نقش	۱۰۷
۱- تعارض‌های میان فردی	۱۰۹
۲- روابط میان گروهی	۱۰۹
۳- دوره‌های ارزش میان فردی	۱۰۹
گفتار سوم: مراحل الگوی ایفای نقش	۱۱۰
مرحله اول: گرم کردن گروه	۱۱۰
مرحله دوم: گزینش شرکت‌کنندگان	۱۱۱
مرحله سوم: پردازش صحنه	۱۱۱
مرحله چهارم: آماده‌سازی مشاهده‌گر	۱۱۲
مرحله پنجم: نمایش	۱۱۲
مرحله ششم: بحث و ارزشیابی	۱۱۲
مرحله هفتم: نمایش دوباره رفتارهای اصلاح‌شده	۱۱۲
مرحله هشتم: بحث و ارزشیابی مجدد	۱۱۲
گفتار چهارم: اثرهای آموزش و پرورش در «الگوی ایفای نقش»	۱۱۳
گفتار پنجم: روابط میان گروهی در الگوی ایفای نقش	۱۱۳

۱۱۴	گفتار ششم: اصول واکنش معلم و دانش‌آموز در الگوی ایفای نقش
۱۱۴	گفتار هفتم: شرایط و منابع مورد نیاز برای استفاده از الگوی ایفای نقش
۱۱۵	فصل دوم: ارتباط والدین با کودک دبستانی
۱۱۵	مقدمه
۱۱۶	گفتار اول: کاهش وابستگی میان شما و فرزندتان
۱۱۷	گفتار دوم: فرزند خود را به سمت استقلال هدایت کنید
۱۱۸	گفتار سوم: پرهیز از حمایت بیش از اندازه
۱۱۹	گفتار چهارم: تشویق و ترغیب به تصمیم‌گیری
۱۲۱	فصل سوم: لزوم پیوند خانه و مدرسه
۱۲۱	مقدمه
۱۲۱	گفتار اول: لزوم ارتباط والدین با معلم
۱۲۲	گفتار دوم: مشارکت والدین در مدرسه
۱۲۳	گفتار سوم: وظیفه معلم در زمینه ارتباط با والدین
۱۲۴	گفتار چهارم: آگاهی والدین از وضعیت تحصیلی دانش‌آموز
۱۲۵	گفتار پنجم: ریشه‌یابی مسایل و مشکلات دانش‌آموزان
۱۲۶	گفتار ششم: نقش معلم در جذب اولیاء
۱۲۹	فصل چهارم: کلاس‌های درس را پر بارتر کنیم
۱۲۹	مقدمه
۱۳۰	گفتار اول: نقش معلم در آموزش
۱۳۲	گفتار دوم: ایجاد انگیزه
۱۳۳	گفتار سوم: علاقمند شدن دانش‌آموز به درس

۱۳۵	فصل پنجم: تکلیف شب
۱۳۵	مقدمه
۱۳۵	گفتار اول: معلم و تکلیف شب
۱۳۷	الف) ممکن است دانش آموزش درس جدید را یاد نگرفته باشد
۱۳۷	ب) دانش آموزان مستعد نیاز به تمرین کمتری دارند
۱۳۸	ج) نامتناسب بودن حجم تکالیف
۱۳۸	د) یکنواخت بودن تکالیف
۱۳۹	گفتار دوم: لزوم ارتباط معلم و والدین
۱۳۹	گفتار سوم: بررسی دقیق تکالیف لازم است
۱۳۹	گفتار چهارم: برخورد با بی مسؤولیتی دانش آموز در انجام تکالیف
۱۴۰	گفتار پنجم: به جای انتقاد از دانش آموز به بررسی مشکل بپردازید
۱۴۱	گفتار ششم: با تأکید بر نکات مثبت نتایج بهتری کسب خواهید کرد
۱۴۲	گفتار هفتم: رفتار مناسب معلم
۱۴۳	گفتار هشتم: برجسب زدن ها مانع رشد توانایی هاست
۱۴۳	گفتار نهم: رهیافتی مؤثر برای حل مشکلات مربوط به انجام تکالیف
۱۴۴	گفتار دهم: چه باید کرد؟
۱۴۷	فصل ششم: والدین و تکلیف شب
۱۴۷	مقدمه
۱۴۷	گفتار اول: به توانایی فرزندان اعتماد کنید
۱۴۸	گفتار دوم: از انجام دادن تکالیف شب فرزندان خودداری کنید
۱۴۹	گفتار سوم: محیطی مناسب برای درس خواندن فرزندان مهیا کنید

۱۵۰	گفتار چهارم: به فرزندان برنامه ریزی را بیاموزید
۱۵۱	نتیجه گیری
۱۵۳	فصل هفتم: انضباط
۱۵۳	گفتار اول: انضباط به معنی اطاعت کورکورانه؟
۱۵۴	گفتار دوم: انضباط به معنی کنترل و محدودیت
۱۵۵	گفتار سوم: انضباط به معنی قانون و قاعده
۱۵۶	گفتار چهارم: چه کسی مقررات را وضع می کند؟
۱۵۷	گفتار پنجم: آیا تنبیه برای اعمال نظم موجه است؟
۱۵۸	۱- علت تنبیه برای کودک روشن باشد
۱۵۸	۲- تنبیه، مناسب و در پی انجام عمل خطا صورت گیرد
۱۵۸	۳- مداومت
۱۵۹	۴- تنبیه بدنی ممنوع
۱۵۹	۵- از خطاهای کوچک بهتر است چشم پوشی شود
۱۵۹	۶- تنبیه نباید دست جمعی باشد
۱۶۰	گفتار ششم: دعوت به همکاری برای ایجاد نظم
۱۶۱	فصل هشتم: مشارکت دانش آموز در کلاس را نادیده نگیریم
۱۶۱	مقدمه
۱۶۳	گفتار اول: فواید مشارکت و همکاری دانش آموزان در تدریس
۱۶۳	۱- ایجاد محیطی فعال برای همه دانش آموزان
۱۶۳	۲- تربیت برای کارکردن با یکدیگر
۱۶۴	۳- در گروه های یادگیری هدف درونی می شود

- ۴- کاهش افت تحصیلی ۱۶۴
- گفتار دوم: تأثیرات پرورشی این روش ۱۶۵
- مشارکت دانش آموزان در وضع قوانین انضباطی ۱۶۵

بخش چهارم: یادگیری

- فصل اول: اگر می خواهید معلم موفقی باشید** ۱۶۹
- گفتار اول: آگاهی از فلسفه آموزش و پرورش ۱۶۹
- گفتار دوم: قابلیت علمی و به روز بودن دانش معلم ۱۶۹
- گفتار سوم: آشنایی با روش ها و فنون تدریس مناسب ۱۷۰
- گفتار چهارم: برای تدریس موفق چه عواملی را مؤثر می دانید؟ ۱۷۱
- گفتار پنجم: تبیین اهداف درس ۱۷۲
- فصل دوم: وظیفه معلم خوب چیست؟** ۱۷۵
- گفتار اول: توجه به نیازهای اساسی دانش آموزان ۱۷۵
- گفتار دوم: اطلاع از شرایط و وضعیت خانوادگی دانش آموز ۱۷۵
- گفتار سوم: برقراری ارتباط متقابل با والدین ۱۷۶
- گفتار چهارم: محبت کردن به شاگردان ۱۷۷
- گفتار پنجم: تواضع و فروتنی ۱۷۷
- گفتار ششم: آرامش در مقابل رفتار دانش آموزان ۱۷۷
- گفتار هفتم: احترام و تکریم به شخصیت افراد ۱۷۸
- گفتار هشتم: رعایت عدالت و مساوات ۱۷۸

گفتار نهم: شهامت معلم در اظهار حق	۱۷۹
فصل سوم: عوامل مؤثر در افت و پیشرفت تحصیلی	۱۸۱
گفتار اول: نقش عوامل فرهنگی و اجتماعی	۱۸۱
الف) تفاوت زبان و فرهنگ بومی با زبان و فرهنگ عمومی جامعه	۱۸۱
ب) نگرش اجتماع محلی و خانواده نسبت به تحصیل دختران	۱۸۲
ج) کمبود امکانات آموزشی	۱۸۲
د) نگرش بومی	۱۸۲
گفتار دوم: نقش وضعیت اقتصادی خانواده	۱۸۲
گفتار سوم: نامناسب بودن امکانات بهداشتی	۱۸۳
گفتار چهارم: نامناسب بودن مکان زندگی	۱۸۳
گفتار پنجم: نیاز به کار کودکان	۱۸۴
گفتار ششم: راه‌های جلوگیری از افت تحصیلی	۱۸۵
الف) نقش خانواده	۱۸۵
ب) فرهنگ کتابخوانی	۱۸۵
ج) توجه و نظارت والدین به امور درسی	۱۸۷
د) همکاری والدین با مدرسه	۱۸۷
فصل چهارم: چگونه از افت تحصیلی جلوگیری کنیم	۱۹۱
گفتار اول: نقش خانواده در وضعیت تحصیلی	۱۹۱
گفتار دوم: اهداف و برنامه‌های آموزشی و نقش آنها در وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان	۱۹۳

بخش پنجم: بلوغ

۱۹۷	فصل اول: بلوغ بحران است یا یک مرحله از زندگی
۱۹۷	گفتار اول: خصوصیت‌های فیزیولوژیکی بلوغ
۲۰۰	گفتار دوم: بلوغ زودرس و دیررس در نوجوان
۲۰۱	گفتار سوم: خصوصیت و ویژگی روانی بلوغ
۲۰۲	گفتار چهارم: استقلال طلبی
۲۰۴	گفتار پنجم: گرایش به دین و جستجوی فلسفه زندگی
۲۰۴	گفتار ششم: نیاز به تنهایی
۲۰۵	گفتار هفتم: طغیان علیه والدین
۲۰۶	گفتار هشتم: نیاز به نوشتن
۲۰۷	گفتار نهم: تمایل به گروه همسال
۲۰۸	گفتار دهم: حادثه جویی
۲۰۸	گفتار یازدهم: گرایش به انتخاب همسر و تشکیل زندگی
۲۰۸	گفتار دوازدهم: گرایش به جنس مخالف
۲۱۱	فصل دوم: بیماری‌های شایع در دوران بلوغ
۲۱۱	مقدمه
۲۱۲	گفتار اول: بیماری جوع (ترکیبی از پرخوری و بی‌اشتهایی)
۲۱۳	گفتار دوم: درمان
۲۱۳	گفتار سوم: اختلالات روانی نوجوانی و درمان آن
۲۱۵	منابع و مآخذ

پیشگفتار

حمد و سپاس خداوند عزوجل را که جوهر نوشتن و تألیف این کتاب را در من قرارداد و سپاس بر استادان و مربیانی که در تمامی دوران تحصیل مرا یاری دادند. مجموعه حاضر حاصل کلیه کتاب‌های تربیتی روانشناسی و آموزشی است که اینجانب مطالعه نموده‌ام و تجربه‌های عملی که از آموزش ۱۵ الگوی جدید تدریس به معلمان در سال ۸۲ و برگزاری اولین نمایشگاه تولید و کاربرد مواد و وسایل کمک آموزشی در دانشگاه آزاد تهران شمال و همچنین تولید و کاربرد براساس الگوی تفحص گروهی با کمک جمعی از دانشجویان رشته کاردانی و کارشناسی علوم تجربی آن واحد بدست آورده‌ام و هرگز مدعی تألیف آن نمی‌باشم چرا که این کتاب حاصل دسترنج تمامی عزیزانی است که به من آموختند.

در این کتاب با تحقیق و تألیف مقالات، سعی شده تا ضمن بررسی مشکلات تربیتی، راه‌هایی جهت استحکام پیوند سه ضلع اصلی مثلث تربیت دانش‌آموز، خانواده و مدرسه ارائه شود و نظریه‌های روانشناسی و تربیتی را باهم تلفیق داده تا راه حل کاربردی و دور از شعار در پیش روی والدین و مربیان قرارگیرد.

هرچند این کتاب دارای کمی و کاستی فراوان است. انشاء الله گام مؤثری در رفع موانع آموزشی و تربیتی باشد.